

N:o 25.

Ank. till Riksd. kansli den 16 mars 1906, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckta motioner angående dels lika rösträtt, dels ock slutna omröstning vid prästval.

Lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft tvenne inom Andra Kammaren väckta, till utskottet hänvisade motioner, n:o 74 af herr *J. Nydal* och n:o 83 af herr *H. A. Segerdahl*. Herr Nydals motion är af följande lydelse:

»Det är tvifvelsutän en bland vårt folk ganska allmän uppfattning, att vid prästval lika rösträtt bör tillkomma enhvar enligt nuvarande bestämmelser vid dessa val röstberättigad person och omröstningen få ske med slutna sedlar. Några giltiga skäl synas ej heller kunna anföras mot riktigheten af en sådan uppfattning, som torde vara tillräckligt motiverad redan af det ogensägliga förhållandet, att den fattiges intresse är fullt lika stort och lika berättigadt att bli tillgodosedt vid valet af själasörjare som den rikes, och att det skydd för väljarens frihet att följa sin öfvertygelse, som ligger i den slutna omröstningen, ingalunda är mindre af behovet påkalladt vid de mycket grannliga val, hvarom här är fråga, än vid dessa andra val, vid hvilka den slutna omröstningen är påbjuden eller medgifven. Andra Kammaren har ock upprepade gånger, senast vid 1904 års riksdag, uttalat sig för nu antydda lagändringar, som dock hittills strandat på Första Kammarens motstånd. Då jag emellertid icke kan föreställa mig annat, än att äfven Första Kammaren gärna tillmötesgår rättvisa och billiga reformkraf, så snart den öfvertygat sig om, att de uppbäras af en stadgad folkmening — om hvars förefintlighet i dessa

frågor Andra Kammarens vid flera riksdagar vidhållna beslut torde få anses som ett tillfyllestgörande vittnesbörd —, så tillåter jag mig ånyo hemställa, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster den 26 oktober 1883, att därigerom föreskrifves, att vid prästval lika rösträtt må tillkomma enhvar röstberättigad person, och att sådant val skall, där så önskas, förrättas med slutna sedlar.»

I sin förevarande motion, n:o 83, anför herr Segerdahl:

»Enligt 30 § i lagen den 26 oktober 1883 angående tillsättning af prästerliga tjänster skall prästval förrättas genom öppen omröstning. Flera gånger har dock inom Riksdagen väckts förslag om ändring af denna bestämmelse; och Andra Kammaren har för sin del trenne gånger fattat beslut i enlighet med förslagets syfte. Senast skedde detta år 1904, då beslutet afsåg begäran, att Kungl. Maj:t ville låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af ifrågavarande lagrum, att därigenom blefve föreskrifvet, det prästval skulle, där så äskades, förrättas med slutna sedlar.

Ehuru enligt min mening fullgiltiga skäl tala för att prästval blefve i fråga om omröstningssättet likställt med val å kyrkostämma, hvilket alltid, där så äskas, skall förrättas med slutna sedlar, vill jag dock, när Första Kammaren så nyligen som för två år sedan utan votering afslagit en af lagutskottet i sådan riktning gjord hemställan, icke nu framkomma med ett så vidt gående förslag. Vissa förhållanden inom det samhälle jag tillhör hafva emellertid föranledt mig att göra ett försök att få till stånd en annan mindre omfattande ändring af sagda lagbestämmelse.

De förhållanden, som i fråga om berörda samhälle åsyftas, äro följande. Rösträtt vid prästval tillkommer där enhvar person, man eller kvinna, som fyllt 21 år och är för sig själf mantalsskrifven. På sätt af ålder varit öfligt, äger hvarje röstande blott en röst. Genom särskilda, på lagen om tillsättning af prästerliga tjänster grundade beslut af Kungl. Maj:t skola i alla detta samhälles församlingar rösterna vid prästval afgifvas utan upprop. De röstande få i den ordning de anlända till kyrkan och framträda till valbordet afgifva sina röster

Då hvarje röstande har blott en röst, är det en mycket enkel sak att i närheten af valbordet följa med, huru rösterna falla på den ene eller andre af kandidaterna. Visar det sig då inemot den bestämda tiden för omröstningens avslutande, att rösterna fallit tämligen lika på två eller

flere af kandidaterna, kan utan svårighet genom agitation under den sista delen af omröstningstiden åt valet gifvas en annan utgång, än det eljest skulle få. Erfarenheten har visat, att icke ens själfva kyrkan hållits fri från en sådan agitatorisk verksamhet.

Där val förrättas efter upprop, mister den röstande, som ej svarar å uppropet, sin rösträtt. Hans röst kan sålunda ej därefter under valet afgifvas. Men då valet förrättas utan upprop, kan rösten göras gällande vid hvarje skede af omröstningen. En ordnad agitation har sålunda ganska lätt att mot slutet af valet finna reda på objekt för sin verksamhet.

Omröstning utan upprop borde alltid vara förenad med det slutna omröstningssättet, men i synnerhet är detta behöfligt, då rösträtten är lika för hvarje röstande, enär det eljest icke möter ringaste svårighet för hvem som helst att när som helst under omröstningen hafva reda på, huru rösterna fallit, och i särskildt syfte begagna sig af denna kännedom. Och då endast ett namn skall förekomma å hvarje valsedel, blir proceduren med hopräkningen af rösterna icke nämnvärdt försvårad. Ej heller blir svårigheten större att afgöra besvär, hvilka möjligen kunna anföras öfver valet till följd af att obehöriga personer skulle tillåtits rösta, då ju ändock i röstlängden alltid måste utmärkas, hvilka personer som röstat.

För att vinna trygghet mot obehörig inverkan på valet i förenämnda och liknande fall, synes mig kunna åt Konungen öfverlämnas att, där omständigheterna sådant påkalla, medgifva församling, att prästval inom densamma må förrättas med slutna sedlar. Ett sådant undantag från den allmänna regeln om öppen omröstning vid prästval framstår såsom af verkligt behof påkalladt.

På grund af hvad sålunda anförts, får jag föreslå, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af lagen den 26 oktober 1883 angående tillsättning af prästerliga tjänster, att Konungen må äga, där han finner det för viss församling vara lämpligt, förordna, att prästval inom församlingen skall förrättas med slutna sedlar.»

Herr Nydals förevarande motion afser reformer vid prästval i två olika afseenden, dels så, att lika rösträtt bör tillkomma enhvar enligt nuvarande bestämmelser vid dessa val röstberättigad person, och dels så, att omröstningen bör, där så önskas, förrättas med slutna sedlar. Endast i

sistnämnda afseende påkallar herr Segerdahl i sin framställning en reform, likväl i olikhet mot herr Nydal, med den begränsning, att Konungen må äga, där han finner det för viss församling vara lämpligt, förordna, att prästval inom församlingen skall förrättas med slutna sedlar.

Frågan om reform i beräkningen af röstvärdet vid prästval har vid flerfaldiga tillfällen varit föremål för Riksdagens pröfning. Så föreslogs vid 1902 års riksdag sådan ändring af 26 § 1 mom. i lagen den 26 oktober 1883 angående tillsättning af prästerliga tjänster, att vid prästval i församling å landet hvarje röstande skulle äga allenast en röst. Lagutskottet vid nämnda riksdag ansåg det visserligen icke böra förnekas, att det låge någonting för känslan tilltalande i den af motionären föreslagna bestämmelse, hvilken skulle innebära, att röstberäkningen vid prästval å landet skulle helt och hållet grundas å personlighetsprincipen, men utskottet beaktade dock, på anförda skäl, endast i så måtto berörda förslag, att utskottet, i anledning af detsamma och en samtidigt af utskottet behandlad framställning om viss inskränkning i rösträtten vid prästval, ifrågasatte en anhållan till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte taga under öfvervägande, om och i hvad mån gällande bestämmelser om rösträtt vid prästval å landet kunde erfordra förtydligande och jämkning, samt låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till den lagändring, hvartill förhållandena ansåges föranleda. Berörda hemställan bifölls af Första Kammaren, under det att Andra Kammaren antog en vid lagutskottets utlåtande fogad reservation, däri hemställdes, i detta afseende, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af 26 § 1 mom. i lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster, att i församling å landet lika rösträtt vid prästval måtte tillkomma enhvar röstberättigad person. Då sammanjämkning mellan dessa kamrarnas olika beslut ej kunde åstadkommas, förföll frågan. År 1904 förelåg frågan ånyo till behandling, och hemställde lagutskottet då, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af 26 § 1 mom. i lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster, att vid prästval lika rösträtt må tillkomma enhvar röstberättigad person. Förslaget afsåg alltså denna gång jämväl stad. Andra Kammaren biträdde utan votering utskottets hemställan, hvaremot Första Kammaren afslog densamma. Nästlidet år hade Riksdagen ånyo tillfälle att i ämnet uttala sig. I Andra Kammaren väcktes då motion om sådana förändrade bestämmelser för rösträtt vid prästval, att, med skäligt bibehållande af förmögenhetsförhållandenas inflytande,

personlighetsprincipen måtte blifva bättre tillgodosedd, än för närvarande vore fallet, och särskildt afseende fästas därpå, att grunderna för bolagens rösträtt i angifna riktning förändrades. Denna motion blef af lagutskottet afstyrkt. Utskottet ansåg väl densamma innebära ett steg i den riktning, som enligt utskottets mening i förevarande hänseende vore den rätta, och utskottet uppskattade sålunda till fullo den tanke, som låge till grund för motionen, samt syftet med densamma, men funne emellertid ett understöd åt motionen från utskottets sida innebära ett uppgifvande af den principiella ståndpunkt i frågan, utskottet vid 1904 års riksdag intagit och nu ansåge sig icke kunna frångå. Om förslaget ledde till åsyftad påföljd, skulle därigenom möjligen för en längre framtid undanskjutas uppnåendet af det mål, som enligt utskottets mening ensamt motsvarade vår tids berättigade fordringar, det fullständiga afskaffandet af skattegrunden och personlighetsprincipens oinskränkta tillämpning vid prästval. Denna utskottets mening biträdades af Andra Kammaren, hvaremot Första Kammaren utan godkännande af utskottets motivering biföll dess hemställan, dock endast med 62 röster mot 41, hvilka afgåfvos för utskottets hemställan utan vidare.

Den ställning, lagutskottet vid de tvenne sista lagtima riksdagarna sålunda intagit i förhållande till nu föreliggande spörsmål, vill utskottet fortfarande häfda. Utskottet håller sålunda före, att rösträtten vid prästval bör fullständigt frigöras från fyrktalsgrunden samt att med hänsyn till den förändrade åskådning, som alltmer gör sig gällande i detta hänseende, tiden förvisso är mogen att gifva enhvar röstberättigad lika inflytande vid val af den tjänsteman, hvilkens viktigaste åligganden äro att utan anseende till personen inom församlingen besörja själavården. Mer än något annat torde en sådan reform vara ägnad att öka intresset för kyrkliga angelägenheter. Ifrågavarande princip är för öfrigt, såsom lagutskottet redan vid tidigare tillfälle framhållit, icke alldeles okänd i vårt land i fråga om prästval, i det att i Göteborgs församlingar, hvarest till och med en så utsträckt rösträtt tillämpas, att sådan rätt tillkommer hvarje man eller kvinna, som uppnått 21 års ålder och är för sig själf mantalskrifven, af ålder varit öfligt, att rösterna härvid beräknas lika för alla i omröstningen deltagande.

Jämväl den andra mera speciella fråga, hvilken här föreligger till behandling, nämligen om slutna omröstning vid prästval, har vid åtskilliga föregående tillfällen utgjort föremål för Riksdagens pröfning, sista gången år 1904. Lagutskottet hemställde då, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t låta utarbeta och för Riks-

dagen framlägga förslag till sådan ändring af 30 § 1 mom. i lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster, att därigenom föreskrefves, att prästval skulle, där så äskades, förrättas med slutna sedlar. Denna hemställan bifölls af Andra Kammaren, men afslogs af Första Kammaren, likväl, såsom det af den därom förda diskussionen vill synas, delvis på den grund, att den ifrågasatta ändringen borde medföra jämkning jämväl i andra paragrafer i lagen än den 30:de, men sådant icke föreslagits. Till stöd för sin hemställan anförde utskottet bland annat, att utskottet ej kunde finna, att tillräckliga grunder förelåge, hvarför vid val af präst den öppna omröstningen ovillkorligen skulle användas, under det att det eljest, jämväl i kommunala förhållanden, vore en allmän grundsats, att val, där så äskades, skulle ske med slutna sedlar. Det torde ock icke kunna bestridas, att till följd af den öppna omröstningen vid prästval en obehörig påtryckning på de väljande kunde förekomma, och det kunde äfven för mången vara förenadt med ett visst obehag att behöfva offentligen tillkännagifva sin mening i en sådan angelägenhet som val af själasörjare. Att förslag om införande af röstning med slutna sedlar, där så äskades, vid ifrågavarande slags val så ofta varit å bane och jämväl upprepade gånger antagits af Andra Kammaren, torde visa, att en ganska allmän önskan om den slutna omröstningens införande vid prästval förefunnes.

I hvad sålunda af lagutskottet år 1904 anförts instämmer det nuvarande lagutskottet i allt hufvudsakligt, så mycket hellre, som det ingalunda kan anses främja det goda förhållande, som bör råda mellan prästen och hans församlingsbor, att prästen kan erhålla kännedom om hvilka som understödt eller motarbetat hans val.

I kyrkostämmoförordningen, som i viss mån är en kyrklig författning, var från början föreskrifvet, att val skulle ske öppet, men år 1880 gjordes härutinnan förändring, så att numera val å kyrkostämma skall, där så äskas, förrättas med slutna sedlar. Utskottet vill ock erinra om, huru som vid val inom det politiska området den slutna omröstningen är föreskrifven.

I afseende å förevarande reform har utskottet funnit bestämda skäl tala för det af herr Nydal framställda förslag framför herr Segerdahls. De opportunitetsskäl, som af denne åberopats, att göra införandet i en församling af slutna omröstning beroende på Konungens pröfning, böra enligt utskottets förmenande icke få vara afgörande för den principfråga, det här gäller. Är det så, att den slutna omröstningen är den under nuvarande omständigheter principiellt riktiga formen för prästval, bör den

ock alltid kunna komma till användning, där så äskas, och ej på Konungens pröfning bero, hvar den bör tillämpas.

Med stöd af hvad sålunda anförts hemställer utskottet:

1:o) att Riksdagen, med bifall till herr Nydals förevarande motion, i hvad densamma afser införande af bestämmelser om lika rösträtt vid prästval, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster den 26 oktober 1883, att därigenom föreskrifves, att vid prästval lika rösträtt må tillkomma enhvar röstberättigad person; och

2:o) att Riksdagen, med bifall till herr Nydals motion i öfrigt samt med afslag å herr Segerdahls motion, ville, i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster den 26 oktober 1883, att prästval skall, där så äskas, förrättas med slutna sedlar.

Stockholm den 16 mars 1906.

På lagutskottets vägnar:

C. A. SJÖCRONA.

Reservationer:

af herr *Sjöcrona* i afseende å såväl 1:sta som 2:dra punkten i utskottets hemställan:

»Vid 1903 års kyrkomöte väcktes motion, att kyrkomötet måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om utarbetande af förslag till sådan reform af rösträtten vid prästval, att personlighetsprincipen må blifva gällande enligt i motionen angifna grunder.

Dåvarande kyrkolagsutskott, som icke kunde godkänna nämnda af motionären angifna grunder och afstyrkte bifall, yttrade uti sitt betänkande följande:

»Ehuru rösträtten vid prästval alltså redan genom 1883 års förordning varit ganska starkt begränsad och för icke lång tid sedan underkastats en betydlig, ytterligare inskränkning, synes det dock utskottet icke böra förnekas, att den äfven i utskottets tanke mycket beaktansvärda personlighetsprincipen fortfarande är i vissa afseenden väl mycket tillbakasatt, och vill utskottet härvid särskildt erinra om det inflytande, som bolag kunna utöfva vid prästval. Till följd af bolags natur står det i afgjord strid mot nämnda princip, att desamma hafva sig tillerkänd rösträtt vid prästval efter samma grunder som fysiska personer.

Ett fullständigt öfvergifvande af den grundsatsen, att rösträtten står i ett visst beroende af förmögenhetsförhållandena, kan dock utskottet icke tillstyrka. Oafsedt, att sådant skulle innebära ett bestämdt afsteg från den historiska utvecklingen, skulle man bland annat därigenom gå miste om den trygghet för tillgodoseendet af alla de olika sidorna i den prästerliga verksamheten, hvilken ligger i de förmögnare elementens inflytande. Förutom fallenheten för predikoämbetet, om hvilken profpredikningarna äro afsedda att bereda allmänheten kännedom, är det nämligen af vikt, att en sökande äger förutsättningar att fylla de administrativa och kommunala åligganden, som tillkomma statskyrkans prästerskap, och ofta torde den stora allmänheten icke vara vidare intresserad af sökandens kvalifikationer i denna del eller kunna förskaffa sig tillräckligt noggrann kännedom om desamma.»

Då jag, som var ledamot af nämnda kyrkolagsutskott, fortfarande vidhåller dess sålunda uttalade åsikter, har jag icke kunnat biträda utskottets förslag i första punkten, utan hemställer:

1:o) att Riksdagen må i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga i öfvervägande, huruvida icke nu stadgade rösträtt vid prästval bör, särskildt i fråga om bolag, ytterligare begränsas, samt därefter för Riksdagen framlägga förslag till lämplig befunnen lagändring i nämnda syfte.

Hvad härefter angår motionerna i öfrigt, anser jag det vara af icke oväsentlig vikt, att de öfverordnade myndigheter, som skola handlägga de grannliga frågorna om tillsättning af prästerlig tjänst, kunna genom de

föreskrifna anteckningarna i röstlängden inhämta, hvilka församlingsmedlemmar röstat å den ene eller andre af de sökande; och som den öppna omröstningen, såvidt jag kunnat inhämta, icke visat sig i allmänhet möjliggöra större olägenheter, än som kunna vara förknippade äfven med slutna omröstning, hemställer jag,

2:o) att såväl herr Nydals som herr Segerdahls motion i fråga om slutna omröstning vid prästval icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.»;

af herrar *Andersson*, *Hedenstierna* och grefve *Lewenhaupt*, hvilka instämt med herr *Sjöcrona*;

af herr *Lilliesköld*, som beträffande 2:dra punkten instämt med herr *Sjöcrona*;

af herr *Segerdahl*, hvilken i afseende å 2:dra punkten anført:

»Uti lagen den 26 oktober 1883 angående tillsättning af prästerliga tjänster var 30 §, som handlar om själfva valet, från början ovillkorlig ej mindre i fråga om *sättet* än äfven i fråga om *ordningen* för rösters afgifvande.

Beträffande ordningen föreskrefs, hvad som fortfarande gäller såsom regel, att upprop skall ske efter vallängden, därvid den väljande äger framträda till valbordet och afgifva sin röst, samt att röstägande, hvilkens namn uppropats två gånger, utan att han eller ombud för honom framträd, har förloradt sin rösträtt. Från denna regel har dock genom lag den 21 september 1888 gjorts ett undantag, så lydande: »angående ordningen för afgifvande af röster vid prästval i församling, där i följd af folkmängdens storlek bestämmelserna i detta moment ej kunna bekvämligen tillämpas, äge Konungen, där han finner nödigt, annorlunda förordna». Härigenom blef, såsom kyrkolagsutskottet vid 1888 års kyrkomöte uti sitt utlåtande om förslaget till samma lag framhöll, »möjliggjordt att afhjälpa de betydliga olägenheter, som visat sig förenade med förutvarande bestämmelser om ordningen vid prästval flerstädes inom folkrikare församlingar.»

Med stöd af 1888 års lag har Konungen medgifvit åtskilliga församlingar, att prästval inom desamma må förrättas i den ordning, att de röstägande få framträda till valbordet och afgifva sina röster, allteftersom de anlända till vallokalerna.

Nu har i motionen n:o 83 föreslagits, att jämväl i fråga om *sättet* för rösters afgifvande, i afseende hvarå för närvarande är påbudet, att valet skall förrättas öppet, Konungen må få för viss församling annorlunda

förordna och medgifva slutet omröstningssätt, där särskilda förhållanden därtill gifva anledning.

Att sådana förhållanden förefinnas, torde framgå af motionen. Lättheten att följa med, huru rösterna falla, då hvarje röstande har blott en röst, i förening med möjligheten att, då rösträtten är allmän och valet förrättas utan upprop, i sista stund genom tillkallande af röstande eller påverkan å dem, som infunnit sig, bestämma valets utgång, framkallar lätteligen en upphetsning, som gör, att agitationen antager mera stötande former och påtryckningarne blifva mera kraftiga och svåra att stå emot.

Under dessa och liknande förhållanden gör sig behof af det slutna omröstningssättet särskildt kännbart.

I motionen n:o 83 är endast fråga om att något utvidga en befogenhet, som enligt ifrågavarande lag redan tillkommer Konungen beträffande prästval.

Med åberopande i öfrigt af motionens innehåll, hemställer jag,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af lagen den 26 oktober 1883 angående tillsättning af prästerliga tjänster, att Konungen må äga, där han finner det för viss församling vara lämpligt, förordna, att prästval inom församlingen skall förrättas med slutna sedlar.» ;

af herrar *E. Lorentz Petersson* och *Hägglund*, hvilka i afseende å 1:sta punkten instämt med herr *Sjöcrona* och i afseende å den 2:dra punkten med herr *Segerdahl*.

Herrar *Lindman*, *Uppström* och *Widén* hafva begärt få antecknadt, att de icke inom utskottet deltagit i behandlingen af detta ärende, samt herrar *Lilliesköld* och *Cederberg*, att de icke deltagit i behandlingen af frågan om lika rösträtt vid prästval.